

Virkeligheden er det, som bevirkes

*Samtaler med Flemming Mouritsen i perioden 2008 til 2012
ved Herdis Toft og Karin Esmann Knudsen*

Huizinga siger, at legen er førkulturel, at den er biologisk. Hvordan ligger du i forhold til, at det ikke er kulturelt bestemt – når du siger, at børnene faktisk skal kunne det, før de kan gå ind i det. Men de kan jo også kun gøre det ved at gå ind i det. Den dobbelthed? Hvordan bestemmer du den i forhold til Huizinga?

– Dét, Huizinga egentlig gør, er, at han siger, at legen er kulturens moder. Jeg nok ikke enig i, at det er biologisk. Jeg vil sige det på den måde, at det er en vekselvirkning det hele. En vekselvirkning med hensyn til, hvordan vores hjerne formateres. Det ligger allerede i selve formateringsbegrebet, så det vil jeg bruge om det. Det betyder, at kun ved at blive aktiveret, udøvet i en eller anden forstand, kommer det til stede. Det er dette med det virtuelle i forhold til det aktuelle, dette i momenter at aktualisere et virtuelt lager af kunnen, færdigheder, strukturelle formateringer.

Hvor har man det lager fra?

– Lageret er opstået, det er klart kulturelt, det er noget, der tilegnes i en proces, og formateringen mener jeg også er kulturelt bestemt. Man kan tage eksempler som det pludreri, man kan høre fra børn i tre måneders alderen, hvor han mener at kunne aflæse en særlig kulturelt bestemt pludren. For eksempel »da da da daaaa da« har man jo troet var en generel rytmisk

menneskelig figur. Det er lidt det samme, som den amerikanske rabiater politiske sprogforsker Chomsky siger, at vi stort set har grammatikken med som biologisk bagage. Jeg vil tro, at der, hvor beredskabet kognitivt aktiveres, der er det allerede kulturelt også. Man kan ikke tænke det adskilt fra hinanden, fordi aktiveringen af det altid vil ske i en aktuel social sammenhæng, lokalt i en kultur. Formateringen er på en måde et begreb knyttet til, at her sker en formning af et udifferentieret stof, som er kulturelt bestemt. Det modsiger ikke, at der faktisk både kan være en antropologisk konstant og et biologisk fundament, altså et hjernestrukturfundament. Men den skal aktiveres, før den kan noget. Det er også det, der viser sig hos små børn. De får flere og flere hjerneceller i de første perioder, men så sker der en strukturering, og så begynder man at skille sig af med hjerneceller, så det gør noget. Jeg tror, at det allerede er i tre-fire års alderen. Der er virkelig gang i den der, og det er ikke småting, vi snakker om. Det er milliarder, der bliver rensat ud der. Det er nok en slags kulminationspunkt i den formateringsproces. Der virker kulturen. Man kan sige, at der er en biologisk dimension i hjerneudviklingen, men den kommer kun til udtryk i kraft af det kulturelle. Vores hjerne er bestemt af, at vi er kulturelle væsener. Det er det, som den med Richard Leakey og bæreposerne handler om (i Richard Leakey og Roger Lewin: *Folket ved*

søen. Om menneskets oprindelse, natur og fremtid. 1978 da. 1981)

Mark Turner: *Den litterære bevidsthed* (2000) er skidegod og bedre end Lakoff og Johnson, fordi han er mere konkret og går til værks på et bestemt stof, mens de andre har tendens til at svæve ud i filosofismer.

Men det betyder ikke, at du er uenig med nogen af dem?

– Nej – der er skidegode pointer. Turner siger, at en metafor udspringer af, at noget projiceres over på noget andet. Den projektionsmekanisme, altså hvor der kommer et tredje ud af det, er en skidegod model, tænkemåde, og det er lidt det samme, vi taler om, tror jeg, når vi snakker om biologi og kultur. Vi er bundet i, at vi er sociale kulturelle væsener helt fra starten, ellers kunne vores hjerne ikke have udviklet sig. Det kræver jo, at vi bliver født med en helt ufærdig krop og hjerne, samtidig med, at der er det der potentiale. Vi har den lange barndom, og det er exceptionelt. Og man skulle tro, at det var en fuldstændig dødssejler evolutionistisk set. Der er ingen tvivl om, at det, der er sat ind der, er en feedback-mekanisme mellem det socialkulturelle på den ene side og det biologiske på den anden side. Uden et socialt felt havde vi ikke kunnet være de biologiske væsener, vi er.

Hvad mener du med, at der er sat en feedback-mekanisme mellem det sociokulturelle og det biologiske?

– Som noget fundamentalt kulturelt set, på den måde, at det at kultivere noget er at indrette omgivelserne, gøre noget med dem og ikke bare funktionalistisk eller instrumentelt i den forstand, men i høj grad eksperimenterende, forsøgende og tåbeligt destruktivt indimellem, alt muligt. Men vi gør noget *med* verden og os selv og det sociale felt, vi lever i, det er denne virkningsfaktor, der er vigtig. Det fundamentale er ikke bare, at ungerne udtrykker sig i de kulturaliserede former. Det, der kan aflæses, er, at det centrale og nøglen i det hele er det, at ungerne kan mærke, om det, de gør, virker eller ikke virker. Jvf. forsøg med kommunikation mellem mor og spædbarn gennem en videoskærm – i det øjeblik, det forskydes bare nogle få sekunder, så går ægthedsfaktoren af det. Og det fortolkes sådan, at det afgørende er selve virkningsforholdet. Ungerne virker, i lige så høj grad som de bliver bevirkede. Eller: i lige så høj grad som de bevirkes. Her bliver det også spørgsmålet om et virkelighedsbegreb, om den forståelse, der ligger i begrebet virkelighed. Det gamle ordspil om virke og værk. Virkeligheden er det, som bevirkes, underforstået det, som vi bevirker. Det er den cirkel, den mekanisme, som simpelthen er basis for, at vores hjerne kan udvikle sig historisk.